

Győr Attila

LŐVEI PÁL TÁGULÓ KÖREI

Lővei Pál kiemelkedően fontos szerepet játszik a magyar műemlékvédelem történetében és a magyar műemlékvédők életében. Az Ipolyi-érem átadása alkalmából, 2015-ben Marosi Ernő laudálta Lővei Pált (jó lenne, ha most is ő tehetné meg): „Az idei Ipolyi-emlékérem nemcsak kitűnő tudóst, szorgalmas munkást, hanem rendes embert is illet, jó helyre kerül” – mondta.

Lővei Pál műemlékvédelmi tevékenységét hozzáértően és alaposan mutatta be az *Enigma* 113. számában, a Kovács Gergely által készített remek interjúban maga Lővei Pál. A részleteket is pontosan ismerő kutató elemzése alapján kirajzolódik Lővei Pál pályájának két jól elváló része. Az első, 2000-ig tartó szakaszban Lővei Pál is meghatározó szerepet vállalt a Dávid Ferenc vezette falkutató iskola tevékenységében, a fertődi Muzsikaházzal kezdve előbb Sopron, majd Győr műemléki városmagjában kutatott több épületet, illetve számos kastély falkutatását végezte. Itt találkozott a források legszélesebb körével a papírtól a házfalig, és avatott ismerője lett a műemlékvédelmi és a művészettörténeti kutatás módszereinek. 2000 után, úgy tudom, nem kutatott többször falat, helyette a tudományos osztályt vezette kénytelenségből, és főként elméleti tevékenységet fejtett ki. A hamarosan megjelenő nagy mű (opus magnum), a középkori sírkő-korpusz készítése mindkét korszakon át zajlott, mindig cél volt, néha menedék.

Lővei Pál szakmai életében minden bizonnyal komoly változást jelentett *A műemlékvédelem táguló körei* című kiállítás, illetve a műemlékvédelem új célterületein található épületek listába gyűjtése 2000-ben. A változás jól jellemzi Lővei Pál világlátásának szélességét: a középkori, illetve barokk épületeket vizsgáló falkutató, a középkori síremlékeket tanulmányozó tudós egyszerre csak a 20. század építészetének feldolgozását kezdi el. Persze, munkáját rengetegen segítették, útját már Winkler Gábor kitaposta, de ilyen váltást végrehajtani, illetve ennyire eltérő korszakokban ilyen fokú jártasságot szerezni keveseknek sikerült (én nem is ismerek mást, talán Klaniczay Péter az egyetlen hasonló). A kiadvány fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni, a magyar műemlékvédelem spektrumát hirtelen szinte száz évvel mozdította el a jelenkor felé, a műemléki védettségeket menedzselő osztály kiskatéjává, bibliájává, (a védetté vált épületeket narancssárgával jelző) kifestőkönyvévé vált. Ma már (szinte) mindenki számára természetes a műemlékvédelemről való nyitottabb gondolkodás, de negyedszázaddal ezelőtt ez nem így volt. Lővei Pál még 2005-ben is komoly fejmosást, vagy inkább dorgálást kapott egyik nagyra becsült középkorász mesterétől a zsámbéki rakétabázis hidegháborús műemlékként való védetté nyilvánításában játszott szerepéért.

Lővei Pál nyitottságát a világra nemcsak ez a váltás mutatja. Lővei Pál szerint is az egyik legfontosabb tétel, hogy a világ érdekes. Szűkebb körben közismert, hogy Lővei

1. Bíró József emlékkiállításának megnyitóján édesanyjával, feleségével Surány Erikával és Entz Gézával, 1991 © Surány László felvétele

Pál nagy utazó, utazási célpontjai között kiemelt szerepet játszanak a világörökségi listán szereplő helyszínek (lehet, hogy ő a legtöbb világörökséget látott hazánkfia). Azt csak egy még szűkebb kör tudja, hogy ezeket az utakat milyen alaposan megtervezi, mennyi ideig készül fel egy útra, hogyan rakja össze a napi útiterveket. Hogy ha csoportos úttal megy, akkor képes órákkal korábban felkelni, hogy a közös reggeli előtt még elgyalogoljon egy előző nap kimaradt helyi látványosságához. Hogy az út emlékeit milyen akkurátusan tárolja el mappáiban, bármikor felidézhető módon az érdeklődők számára. Útibeszámolóit, vetítéseit öröm hallgatni, látni. Triviális, hogy a látottak művészettörténeti kapcsolatait mindig ismeri, illetve új kultúrák esetében igyekszik megismerni, de az már közel sem az, hogy a višegradí Drina hídhoz Ivo Andrić Nobel-díjas regényét olvasva megy el. A világlátást aztán gyakran visszaforgatja elemző cikkeibe is: a nemzeti emlékhelyek tematikáját tárgyaló, kritizáló cikkében (2004) olyan hatalmas tényt mutatott be a világból, ami szinte befogadhatatlanná teszi az összefüggéseket: de ő látta is a hivatkozott helyszínek talán mindegyikét.

Lővei Pál kedvessége szintén általánosan ismert. A Táncsics utcai székház harmadik emeletén apró (osztályvezetői) irodájának ajtaja mindig nyitva állt mindenki előtt, a hozzá intézett kéréseket lelkiismeretesen megválaszolja, teljesítésüknek gyakran elébe megy ma is. Kedvessége azonban nem naivitás: szakmai elvei mellett minden fórumon kiállt, az indokolt esetekben az egykori elnöki értekezleteken lassan, tagoltan elmondott ellenvetései ma is visszhangoznak a fülemben. Hasonlóképpen bátran emelt szót társadalmi ügyekben is: számos kulturális-tudományos nyilatkozat, nyílt levél szervezője, aláírója volt az elmúlt évtizedekben, tagságáról lemondva tiltakozott elveinek ellentmondó tervekkel, döntésekkel szemben. Az intézményes műemlékvédelem felszámolását folyamatosan, számos cikkben dokumentálta az elmúlt másfél

évtizedben, nemcsak saját szomorúságát, hanem a téves intézkedéseket leleplező statisztikai adatokat is papírra vetve, közzé téve. Teszi mindent visszafogott, ám megingathatatlan határozottsággal.

Lővei Pál mindig tájékozott, figyelmes és számontartja kollégái tudományos tevékenységét, még a hozzá kevésbé közel állókról is elismeréssel nyilatkozik, ha tudományos értéket vagy egyéb képességre utaló elemet vesz észre megnyilvánulásaikban, cikkeikben. Lővei Pál jól nevelt és mindig udvarias, gyakran felszedi az utcán a szemetet, és sosem megy át piros lámpánál a zebrán, nehogy rossz példával járjon elől.

Lővei Pál játszik a világ érdekességével. 1980 körül bélyeges téglá gyűjteményt hozott létre, ennek adatai ma is nagy segítséget jelentenek a kutatóknak. Bibliográfiákat csinált, képeslapgyűjteményeket elemzett. Kőfaragóműhelyeket azonosított a Balatontól északra. Bejárta a Dunántúl temetőit a növényekkel benőtt zsidó temetőig bezárólag. De gyűjti a világ országainak autós rendszámabláit is (szigorúan csak fényképen). Képes kivárni, míg a szinte mindig túlszűfolt körforgalom közepén álló városkapu körül egyetlen autó sincs, hogy elkapja a pillanatot (Lővei-bravúr, így hívtuk ezt magunk közt). Gyűjti Budapesten a lakóházak építési szignóit, főként az építési saját kezű aláírással ellátottakat: nagy örömet jelent neki egy folyóírással Hajós Alfréd elfogása. Én ezt teljességgel megértem.

Mindezt azonban nem öncélúan teszi. A (bármilyen, bárhonnan származó) forrásokat feldolgozza, rendszerbe állítja, katalogizálja, és előbb-utóbb közzéteszi következtetéseit. Ezzel a tudatossággal (ami Lővei Pál egyik legfontosabb tulajdonsága) találkozhattunk a korábban említett téglák, világkiállítások, középkori síremlékek stb. esetében is. De Lővei Pál tudatosságát leplezetlenül mutatja, hogy a 30–40 évvel ezelőtti győri kutatásait 2025-ben foglalta össze nagy tanulmányban, amelyben az építészeti kronológia mellett a mesterek és a városkép elemzése is szerepel.

Mögötte is ott áll a biztonságot jelentő társ: felesége, Erika nemcsak szerelme, barátja, hanem legfontosabb útítársa is. Japánba most azért is tért vissza, hogy Erikának is megmutassa, amit korábban ott egyedül volt kénytelen megtekinteni: apró panaszként hagyta el Lővei Pál száját, hogy azért a ryokán tatamipadlójáról nem volt könnyű felkelni onsenbe menet. Mindketten töretlen lelkesedéssel várják a következő felfedeznivalót. De Erika mellett gyermekei, unokái is boldog örömet szereznek neki, anyukájáról mindig hallatlan szeretettel beszél, testvére is barátja, útítársa, egymás kölcsönös támaszai. Szerencsés ember, szoktuk mondani.

2. Művészettörténeti konferencián
Tusnádon, 1997

3. Kolozsváron a Botanikus kertben, 2024

© Surány Erika felvétele

tumú feldolgozója a világnak, mint Lővei Pál. Lővei Pálra tehát szükség van. Ennél többet nem is nagyon érhet el ember, mint azt, hogy szükség van rá.

Lővei Pál világkiállításokra jár. Évtizedek óta ott van minden teljes vagy nem teljes világkiállításon, de még a kertészeti világkiállítások közül is sokat megnézett. Napokat tölt a világkiállítási pavilonok között, lelkesedését a hatalmas sorok sem törik meg, korai keléssel és érkezéssel küzd ez ellen. Sosem érthetünk meg senkit teljesen.

Lővei Pált érdeklődése, kíváncsisága fiatalon tartja. Minden érdeklő (talán zenéről nem hallottam soha beszélni, de lehet, hogy csak nem jött szóba), és az érdeklődés szinte mindenél fontosabb számára. Ez az ő dolga. Az érdeklődésből azonban mindig létrejön valamilyen produktum (pl. a MOB a világkiállításon történet). Ez már a miénk, amihez kell egy olyan formá-